

Тараненко К.Ю.

Аспірант юридичного факультету

ЧНУ ім. Ю.Федьковича

Науковий керівник:

Гаврилюк Р.О. д.ю.н, доц., юридичний факультет

ЧНУ ім. Ю.Федьковича

Податково-правовий патерналізм: від класичної до некласичної методології правопізнання

Класичні стандарти науковості остаточно сформувалися в новоевропейській правовій доктрині, яка з'явилася квінтесенцією цілком закономірного розвитку всієї західноєвропейської політико-правової думки, починаючи з епохи Відродження [10, С.12]. Р.О. Гаврилюк пише, що класичний тип раціональності заснований на переконанні в існуванні реальності самої по собі, яка як така має бути зрозуміла поза контекстом людського ставлення до неї. Людина може орієнтуватися в світі, лише долучившись до об'єктивного буття світу [2, С. 443].

В цілому доля людини в класичній традиції науковості в праві може бути названа **«забуттям людини»**. Це не означає, що раніше людина не фігурувала в класичній раціональності, проте її образ був сконструйований таким чином, що власне людина як людина не виявлялася [7, С. 21]. А.В. Поляков з цього приводу зазначає, що «і класичний юснатуралізм, і класичний позитивізм спиралися і спираються на «безсуб'єктну» схему розуміння права, засновану на уявленні про те, що право є якась незалежна від суб'єкта об'єктивна даність, яка є в силу якогось «зовнішнього» факту - закону природи, законів людського розуму або раціонального встановлення держави» [10, С. 12].

Таким чином, «забуття людини у праві», сприйняття права як об'єктивної реальності, що нав'язується особі і діє примусово були покладені в основу нормативістської (етатистської) доктрини, що виробилася в рамках класичних стандартів правопізнання. В рамках цієї доктрини *людина поступилася державі, втратила своє домінуюче місце у правовідносинах, а держава, відповідно, цим скористалася, щоб заволодіти податковим правом людини і монополізувати публічні фінанси у своїх руках*. Держава почала визнаватися цілком самодостатньою структурою, що має все необхідне для власного розвитку і не має потреби в рівноправному діалозі з іншими керівними силами в суспільстві, не говорячи вже про людину. При такому субстанціональному підході до розуміння природи держави вона онтологізується, протиставляється суспільству і звеличується над ним [3, С.14].

Подібне відчуження держави від людини можна спостерігати також у податково-правових відносинах. З позицій етатистської доктрини податкового права держава наділяється не іманентними їй якостями власника, а також широким колом прав, яким протистоїть статус платників податків як виключно зобов'язаних суб'єктів, тобто **індивід** як повноцінний суб'єкт цього права відсутній. Податкове право фактично виявляється правом держави, що зводиться до ототожнення останнього з юридичними нормами фізичної поведінки осіб – контрагентів держави, що встановлені державою в інтересах насамперед її самої, а також забезпечуються нею ж організаційно, ідеологічно та, у випадку необхідності, примусово [3].

В такій ситуації податково-правовий патерналізм виявляється невід'ємною властивістю податкової політики субстанціональної держави. Я.І. Пасько слушно зауважує, що завдяки інкорпорації в суспільне життя владних практик зміст політичної діяльності та функції громадянського суспільства примітивізуються, поступово набуваючи характеру суспільної легітимації владних патронажних програм щодо реалізації державою соціальних гарантій для населення [8, С. 27]. Інакше кажучи, патерналізм включається в систему вертикальних, ієрархічних соціальних зв'язків, що організовують суспільство, він вмонтований в систему публічної влади і владарювання і грає незамінну роль в практиках

держав субстанціонального типу, відносини яких з соціумом будуються на антагонізмі з останнім [3].

Конфліктність відносин держави, що має постійний інтерес щодо наповнення державної казни фінансовими ресурсами за рахунок податкових надходжень, та платників податків, що, відчуваючи постійно зростаючий тиск та відчуження держави від своїх громадян, не бажають віддавати ні крихти своєї приватної власності, підвищують рівень соціального невдоволення і змушують державу шукати механізми залагодження подібних непорозумінь. Саме таким механізмом, напевно найбільш ефективним із найменшими втратами для держави, є патерналізм. Німецький вчений Райнер Ханк з цього приводу слушно зазначає, що в умовах сьогодення патерналізм є доволі популярною технікою побудови взаємовідносин субстанціональної держави і платників податків, оскільки **не вимагає докладання значних зусиль з боку органів влади та водночас є «актом доброї волі» для платників податків [11].**

Податково-правовий патерналізм означає можливість держави виступати у відносинах з платниками податків з «батьківських» позицій. Залишаючись при розгляді патерналізму вірним постулатом етатистської доктрини податкового права, можна стверджувати, що з *позитивістських позицій* патерналізм безсумнівно виглядає як *реальне благо, що надається субстанціональною державою платникам податків, як акт доброї волі з боку держави, метою якого є полегшення участі платників податків у податково-правових відносинах*. Але такі уявлення про патерналізм, при глибинному його пізнанні, виявляються лише ілюзією, маскою, за якою приховується істинне значення патерналістських функцій держави. Р.О. Гаврилук, здійснивши всебічне дослідження природи етатистської доктрини податкового права, дійшла до висновку, що згідно із задумом філософії етатизму, *істиною метою існування у субстанціональній державі даного інституту вчена називає «створення у протилежній державі сторони враження певного вирішення своєї проблеми, ілюзії певного самозначення*. Така ілюзія забезпечується тим, що, переслідуючи власні строго функціональні цілі, позасоціальні за своєю природою, патерналізм здатен тимчасово заповнювати соціальні порожнини, що завжди мають місце в будь-якій соціальній практиці здійснення етатистської доктрини податкового права субстанційною державою» [4, С.186].

Такий зміст патерналізму, який в нього вкладає держава, вимагає приховувати його від ока платників податків та надавати йому латентного характеру. Патерналізм прямо не закріплюється у чинному податковому законодавстві, але незримо вбудовується в усі інститути податкового права і виконує функцію зниження рівня соціально невдоволення від наскрізь етатизованої податкової політики держави.

Виникає запитання: якщо патерналізм має латентний характер, то яким чином досліднику можна його виявити, щоб пізнати його правову природу? Класичні стандарти науковості, що спираються на юридичний позитивізм та розглядають право з позицій елементаристського підходу, як об'єктивну реальність, що розглядається поза людиною і соціумом, не можуть вичерпно дати відповідь на це питання, оскільки останнє виходить за рамки строго наукового пізнання.

Право ж, як зауважує А.В. Поляков, перебуває у процесі постійного становлення, в динаміці текстуально-інформаційного та поведінкового взаємообміну. Те, як ми розуміємо право, спори про право, узгодження різних правових позицій, боротьба за право – все це комунікативні процеси, що забезпечують життя права і його розвиток. Таким чином, право можна вважати системою, що самоорганізовується і саморозвивається [10, С.15], оскільки за своєю природою воно являється динамічною системою, наділеною системними властивостями, які еволюціонують у часі під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, тобто право процесуальне за своєю природою[5].

Класичний тип праворозуміння виходить з багатовимірності, багатогранності права, що включає в якості найважливішого елементу людину. Саме людина створює право (хоча і

не в сваволі), змінює його і відтворює своїми практичними діями і ментальними уявленнями [1].

Таким чином, дослідження податкового права з позицій класичних стандартів науковості є неадекватним процесуальній природі правової та соціальної матерії, а тому їхнє пізнання має відбуватися з позицій некласичних стандартів науковості [2;3;5;9].

Список використаних джерел:

1. Архипов С. И. Субъект права : Теоретическое исследование. — СПб., 2004.
2. Гаврилюк Р. А. *Методологическая традиция доктрины естественного права: монография* / Р. А. Гаврилюк. — Черновцы: Черновицкий нац. ун-т, 2012. — 788 с.
3. Гаврилюк Р. А. Антропосоциокультурный код налогового права: монография. Книга 2. Константы налогового права / Руслана Гаврилюк. — Черновцы: Черновицкий национальный университет, 2014. — 804 с.
4. Гаврилюк Р.О. Патерналізм як функціональна константа етатистської доктрини податкового права / Р. Гаврилюк // Вісник Львівського університету. - 2014. - Вип. 60. - С. 182-191. - (Серія юридична).
5. Гаврилюк Р.О. Природа податкового права: антропосоціокультурний підхід: монографія / Руслана Гаврилюк. — Чернівці: Чернівецький національний університет, 2014. — 636 с.
6. Гаврилюк Р. Чи можливе наукове некласичне пізнання права? / Р. Гаврилюк // Право України. — № 1. — С. 94-105
7. Павлов В.И. Энергийно-правовой дискурс как постклассическая антропология права. К началу деконструкции классической модели юридической ответственности // Правоведение. Изв. вузов. — 2012. — №2. — С. 14–39.
8. Пасько Я.І. Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння. Монографія / Я.І. Пасько. — К.: ПАРАПАН, 2008. — 272 с.
9. Пацурківський П.С. Філософсько-методологічні виклики науки фінансового права / П.С. Пацурківський // Науковий вісник Чернівецького університету: Випуск 682. Правознавство. — 2013. — С. 5-12.
10. Поляков А.В. Прощание с классикой, или как возможна коммуникативная теория права / А.В. Поляков // Российский ежегодник теории права, 2008. № 1. -СПб. : ООО " Университетский издательский консорциум "Юридическая книга", 2009. -С. 9 – 42.
11. Rainer Hank Austerlitz als Zeitsignatur Oder: Warum Paternalismus auch keine Lösung ist // Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://wirtschaftlichefreiheit.de/wordpress/?p=3639>